

ЗВІТ
про проведення огляду витрат державного бюджету у сфері
агропромислового комплексу в частині фінансової підтримки заходів в
агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів

Починаючи з 2000 року, з метою зменшення навантаження на суб'єктів господарювання АПК при сплаті відсотків за користування кредитами, розширення їх доступу до банківських кредитів та зменшення їх вартості, в Україні діє програма пільгового кредитування. Щорічно у державному бюджеті Мінагрополітики передбачалися кошти для здешевлення кредитів, залучених суб'єктами господарювання АПК.

За інформацією з регіонів, дана програма є однією із самих запитуваних з боку сільгосптоваровиробників.

Серед головних цілей, на досягнення яких спрямована реалізація бюджетної програми здешевлення кредитів, - це забезпечення продовольчої безпеки держави, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції, ефективності галузей, розширення участі України у забезпеченні світового ринку сільськогосподарською продукцією.

Метою бюджетної програми є збільшення обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, прибутковості виробництва та забезпечення насиченості внутрішнього ринку сільськогосподарською продукцією.

Протягом дії програми пільгового кредитування змінювалися основні положення діючого законодавства у сфері кредитної підтримки виробників сільськогосподарської продукції (надання кредитної субсидії), зокрема в частині:

- встановлення обмеження щодо відсотків за користування кредитами, які підпадали під здешевлення, через строкатість процентних ставок комерційних банків за користування такими кредитами;
- надання державної підтримки підприємствам АПК, а згодом лише сільгосптоваровиробникам;
- надання переваг окремим категоріям позичальників (за обсягами реалізації, видами діяльності) під час прийняття рішення про надання компенсації;
- встановлення розмірів кредитної субсидії (від подвійної облікової ставки НБУ до 50 % облікової ставки НБУ);
- механізму спрямування коштів за програмою (через банки на рахунки позичальників, безпосередньо на поточні рахунки позичальників).

На сьогодні, згідно із Законом України "Про Державний бюджет України на 2019 рік" здешевлення кредитів здійснюється за трьома бюджетними програмами: КПКВК 2801030 "Фінансова підтримка заходів в

агропромислового комплексу шляхом здешевлення кредитів", КПКВК 2801230 "Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств" та КПКВК 2801540 "Державна підтримка галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції", кожна з яких має свій порядок використання.

У ході проведення огляду витрат державного бюджету у сфері агропромислового комплексу в частині фінансової підтримки заходів в агропромислового комплексу шляхом здешевлення кредитів, було проведено наступні дослідження: аналіз законодавства, стратегічних та програмних документів у даній сфері; аналіз діючих програм здешевлення кредитів щодо гендерної рівності, включаючи як отримувачів, так і надавачів цих послуг; аналіз механізмів надання державної фінансової підтримки та шляхи їх удосконалення, а також здійснювався аналіз дії програми здешевлення кредитів за попередні три роки (2016-2018 роки) і стан її реалізації у 2019 році та аналіз роботи обласних конкурсних комісій з визначення переліку суб'єктів господарювання АПК для надання державної фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів.

I. Аналіз законодавства, стратегічних та програмних документів у сфері агропромислового комплексу в частині фінансової підтримки заходів в агропромислового комплексу, зокрема, шляхом здешевлення кредитів.

Фінансова підтримка заходів в агропромислового комплексу в частині здешевлення кредитів регулюється такими законодавчими актами та програмними документами:

1. У сфері фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання:
 - Бюджетний кодекс України;
 - Господарський кодекс України;
 - Закон України "Про банки і банківську діяльність";
 - Закон України "Про Національний банк".
2. У сфері регулювання діяльності агропромислового комплексу:
 - Закон України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років";
 - Закон України "Про фермерське господарство",
 - Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію";
 - Закон України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність";
 - Закон України "Про оптові ринки сільськогосподарської продукції";
 - Закон України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу";
 - Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року.

- План пріоритетних дій Уряду на 2019 рік.

3. Рамковим законом, що регулює відносини у сфері державної фінансової підтримки агропромислового комплексу, зокрема, шляхом здешевлення кредитів є Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України".

Програма пільгового кредитування діє, починаючи з 2000 року, та щорічно державним бюджетом виділяються кошти для здешевлення кредитів, залучених суб'єктами господарювання агропромислового комплексу (крім 2013 та 2014 років).

У 2004 році було прийнято рамковий Закон у сфері агропромислового комплексу "Про державну підтримку сільського господарства України" (далі – Закон). Стаття 13 Закону регулює питання щодо кредитної підтримки виробників сільськогосподарської продукції (надання кредитної субсидії), основними положеннями якої були:

- одержувачі кредитної субсидії - виключно сільськогосподарські підприємства, що виробляли об'єкти державного цінового регулювання;

- компенсації підлягали:

- короткострокові кредити, використані для придбання товарів на потреби виробництва окремого об'єкта державного цінового регулювання;

- середньострокові кредити, використані для придбання основних фондів сільськогосподарського призначення I та III групи або будівництва основних фондів I групи та проведення їх капітальних поліпшень;

- кредитна субсидія надавалася позичальнику щоквартально, виходячи із суми фактично сплачених відсотків за відповідний період

Протягом дії Закону, до статті 13 вносилися зміни, а саме:

- кредитна субсидія надається на конкурсній основі;

- одержувачами субсидії можуть бути усі суб'єкти господарювання агропромислового комплексу;

- здешевленню підлягають поточні та перехідні кредити;

- компенсація надається за терміном залучення кредиту та цільовим його використанням.

- розмір компенсації – не менше 1,5 облікової ставки Національного банку, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами;

- компенсація надається за фактично сплачені відсотки.

Крім того, змінювався і механізм використання коштів за програмою, визначений порядками їх використання, а саме:

- у 2004-2006 роках компенсація надавалася за кредитами на цілі, визначені для кожної категорії позичальників, через конкурсні комісії в областях

безпосередньо банкам (банки формували реєстри), які надали кредит, через регіональні управління агропромислового комплексу;

- у 2007-2009 роках компенсація надавалася за кредитами на цілі, визначені для кожної категорії позичальників, через конкурсні комісії в районах та областях на поточні рахунки позичальників;

- у 2010-2012 роках компенсація надавалася за кредитами на цілі, визначені для кожної категорії позичальників, через конкурсну комісію Мінагрополітики на поточні рахунки позичальників;

- у 2015 – 2018 роках компенсація надавалася за кредитами (без розподілу на види кредитів) всім суб'єктам господарювання агропромислового комплексу. При прийнятті рішення про надання компенсації перевага надавалася малим позичальникам (чистий дохід до 10 млн. грн) та позичальникам, які провадили діяльність у тваринництві.

У різні роки, через брак коштів за даною програмою та строкатість процентних ставок комерційних банків, встановлювалися обмеження щодо відсотків за користування кредитами, які підпадали під здешевлення.

Наприкінці 2016 року, з метою забезпечення стабільності державної підтримки аграрного сектору, пунктом 42 розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України у 2017-2021 роках встановлено щорічний обсяг коштів Державного бюджету України, які спрямовуються на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників, на рівні не менше 1 відсотка випуску продукції у сільському господарстві.

Виходячи із обсягів коштів, передбачених у державному бюджеті за програмами підтримки розвитку агропромислового комплексу, та з урахуванням пріоритетів, визначених Урядом, щорічно постановами Кабінету Міністрів України затверджуються порядки використання бюджетних коштів за відповідними програмами, якими визначаються умови та розміри надання державної підтримки.

Згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» здешевлення кредитів здійснюється за трьома бюджетними програмами:

- КПКВК 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів»;

- КПКВК 2801230 «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств»;

- КПКВК 2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)».

Кожна із зазначених програм має свій порядок використання коштів, а саме:

➤ програма 2801030 регулюється Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів, затвердженого

постановою КМУ від 29.04.2015 № 300, основні положення якого полягають у наступному:

- 1) одержувачі – усі суб'єкти господарювання;
- 2) компенсація надається на конкурсній основі (для визначення переліку суб'єктів господарювання для надання компенсації при облдержадміністраціях утворюються конкурсні комісії, до складу яких входять представники структурних підрозділів облдержадміністрацій, що забезпечують виконання функцій з питань агропромислового розвитку, органів державної статистики, фінансових органів, територіальних органів ДФС, міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби, професійних громадських організацій. Очолюють керівники структурних підрозділів облдержадміністрацій, що забезпечують виконання функцій з питань агропромислового розвитку);
- 3) під час прийняття рішення перевага надається - у першу чергу, малим позичальникам (чистий дохід до 20 млн. грн), та - у другу чергу, позичальникам, які провадять діяльність у тваринництві;
- 4) компенсація надається за фактично сплачені відсотки за кредитами, використаними за цільовим призначенням;
- 5) розмір компенсації – облікова ставка Національного банку (для позичальників, що мають переваги) та половина облікової ставки – для інших позичальників.

➤ програма 2801230 регулюється Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 106 (напрямок здешевлення кредитів), основні положення якого полягають у наступному:

- 1) одержувачі – фермерські господарства (дохід до 20 млн. грн.) та сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи;
- 2) компенсація надається без проведення конкурсу;
- 3) компенсація надається за фактично сплачені відсотки за кредитами, використаними за цільовим призначенням;
- 4) розмір компенсації 1,5 облікової ставки Національного банку (мінімум 1% сплачує позичальник);
- 5) обмеження по розміру кредиту – 500 тис. грн.. (залучені до 1 року) та 9 000 тис. грн.. (залучені до 3 років);
- 6) компенсація надається через уповноважені банки, які підписали з Мінагрополітики відповідний Меморандум.

➤ програма 2801540 регулюється Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)

(напрям здешевлення кредитів), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 107, основні положення якого полягають у наступному:

- 1) одержувачі – суб'єкти господарювання, які проваджують діяльність із вівчарства, козівництва, бджільництва, звірівництва, кролівництва, шовківництва та аквакультури (рибництва);
- 2) компенсація надається без проведення конкурсу;
- 3) компенсація надається за фактично сплачені відсотки за кредитами, використаними за цільовим призначенням;
- 4) розмір компенсації 1,5 облікової ставки Національного банку (мінімум 3% сплачує позичальник);
- 5) обмеження по розміру кредиту – 100 млн. грн.;
- 6) компенсація надається через банки, які підписали з Мінагрополітики відповідний Меморандум.

II. Аналіз діючих програм здешевлення кредитів (назви, мети, завдань, напрямів використання бюджетних коштів, результативних показників) щодо гендерної рівності, включаючи публічні послуги, отримувачів та надавачів цих послуг.

Результат гендерного аналізу бюджетної програми КПКВК 2801030 "Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів" щодо отримання у 2018 році державної фінансової підтримки суб'єктами господарювання АПК та кількісного складу конкурсних комісій з визначення переліку позичальників для надання фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів

1	Період дії бюджетної програми, охоплений гендерним аналізом 01.01.2018 р. – 31.12.2018 - щодо надання державної фінансової підтримки суб'єктам господарювання АПК; 2019 рік – щодо складу конкурсних комісій з визначення переліку позичальників агропромислового комплексу для надання державної фінансової підтримки.
2	Перелік державних послуг, що надаються в межах бюджетної програми, цільові групи надавачів та отримувачів державних послуг (в тому числі потенційні)
	В рамках бюджетної програми було надано державну фінансову підтримку суб'єктами господарювання АПК у вигляді компенсації з державного бюджету для погашення короткострокових та середньострокових кредитів. Аналіз включав дані за наступними показниками: кількість областей;

	кількість підприємств, які залучили короткострокові кредити; кількість підприємств, які залучили середньострокові кредити; обсяги компенсації для підприємств, які залучили короткострокові кредити; обсяги компенсації для підприємств, які залучили середньострокові кредити. Гендерний аналіз включав розподіл за статтю суб'єктів господарювання АПК (жінки/чоловіки) по всіх зазначених вище показниках.
3	Висновки за результатами гендерного аналізу бюджетної програми: - наявність та якість даних, необхідних для проведення гендерного аналізу бюджетної програми (зокрема, репрезентативність, співставність, згрупованість даних за статтю та іншими ознаками, доцільними для проведення гендерного аналізу бюджетної програми) Гендерний аналіз даних включав 24 області України; 719 суб'єктів господарювання АПК, серед яких: 74 підприємства, очолені жінками (10,3%), 645 підприємств, очолених чоловіками (89,7%). - відповідність бюджетної програми взятим Україною зобов'язанням щодо гендерної рівності, вимогам нормативно-правових актів та інших документів, які містять інформацію про гендерну рівність, в тому числі відповідність завданням стратегічних і програмних документів держави з гендерних питань Не відповідає - стан врахування у бюджетній програмі гендерних аспектів (наявність гендерних аспектів у назві бюджетної програми, її меті, завданнях, напрямках використання коштів, результативних показниках) Гендерні аспекти <u>не враховано</u> у показниках загальної кількості суб'єктів господарювання, які очолюють жінки та чоловіки, які отримали компенсацію з державного бюджету; та показниках обсягів компенсацій, отриманих суб'єктами господарювання, які очолюють жінки та чоловіки. У бюджетній програмі гендерний аналіз даних включав 24 області України; 719 суб'єктів господарювання АПК, серед яких: 74 підприємства, які очолені жінками (10,3%), 645 підприємств, очолених чоловіками (89,7%). - виявлені гендерні розриви, гендерна дискримінація, тенденції при забезпеченні потреб та задоволенні інтересів жінок, чоловіків та/або їх груп
4	У проаналізованій програмі було виявлено наступні гендерні розриви: Кількість суб'єктів господарювання АПК, які очолюють жінки, та які користувалися державною фінансовою підтримкою у 2018 році, складала 74 підприємства (10,3%) з загальної кількості 719 підприємств. Кількість суб'єктів господарювання АПК, які очолюють чоловіки, та які користувалися державною фінансовою підтримкою у 2018 році, складала 645 підприємств (89,7%) з загальної кількості 719 підприємств. <i>Гендерний розрив по даному</i>

показнику складає майже 80%.

- Було визначено, що 546 (76%) суб'єктів господарювання АПК користувалися короткостроковими кредитами. З них: 61 (11%) суб'єктів господарювання АПК, які очолюють жінки, користувалися короткостроковими кредитами; 485 (89%) суб'єктів господарювання АПК, які очолюють чоловіки, користувалися короткостроковими кредитами. *Гендерний розрив по даному показнику складає 78%.*
- Середньострокові кредити: 265 (37%) суб'єктів господарювання АПК користувалися середньостроковими кредитами, з них: 29 (11%) суб'єктів господарювання АПК, які очолюють жінки; 236 (89%) суб'єктів господарювання АПК, які очолюють чоловіки. *Гендерний розрив по даному показнику складає 78%.*

Гендерний аналіз обсягу компенсацій також показав наявність гендерних розривів, зокрема:

- Загальний обсяг компенсацій складав 265012,95 тис. грн., в тому числі по залученню короткострокових кредитів – 211073,14 тис. грн. (80%); по залученню середньострокових кредитів – 54839,81 тис. грн. (20%).
- Обсяг компенсацій короткострокових кредитах склав 15915,64 тис.грн. (7,5 %) для суб'єктів господарювання АПК, які очолюють жінки. Обсяг компенсацій короткострокових кредитах склав 195157,50 тис. грн. (92,5%) для суб'єктів господарювання АПК, які очолюють чоловіки. *Гендерний розрив по обсягу залучених короткострокових кредитів складає 85%.*
- Обсяг компенсацій середньострокових кредитах склав 6526,03 тис. грн. (12%) для суб'єктів господарювання АПК, які очолюють жінки. Обсяг компенсацій середньострокових кредитах склав 48313,78 тис.грн. (88%) для суб'єктів господарювання АПК, які очолюють чоловіки. *Гендерний розрив по обсягу залучених короткострокових кредитів складає 76%.*

Гендерний аналіз кількісного складу конкурсних комісії з визначення переліку позичальників агропромислового комплексу для надання фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів за рахунок коштів державного бюджету

5

В результаті гендерного аналізу кількісного складу конкурсних комісії з визначення переліку позичальників агропромислового комплексу для надання фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів за рахунок коштів державного бюджету було визначено наступну ситуацію:

Показник 1: Співвідношення жінок і чоловіків у складі конкурсних комісій (загальна кількість)

Усього, Кількість осіб	Жінок, кількість осіб	Відсоток, %	Чоловіків, кількість осіб	Відсоток, %	Гендерний розрив, кількість осіб та %
261	133	51%	128	49%	1

Висновок 1: Гендерний розрив у кількісному співвідношенні жінок і чоловіків у складі конкурсних комісій – 1% (5 осіб): жінок у загальній кількості представлено більше на 5 осіб (1%), ніж чоловіків.

Показник 2: Кількість конкурсних комісій (по областях) із паритетним представництвом жінок і чоловіків.

Кількість областей	Назви областей та співвідношення жінок/чоловіків
6	Дніпропетровська (10 = 5+5); Житомирська (12 = 6+6); Одеська (8 = 4 + 4); Полтавська (10 = 5+5); Сумська (12 = 6+6); Херсонська (12 = 6+6)

Висновок 2: У складі конкурсних комісій шести (6) областей представництво жінок і чоловіків було рівним/паритетним (50/50%). Гендерного розриву немає.

Показник 3: Гендерний розрив - більше представництво чоловіків у складі конкурсних комісій.

Кількість областей	Назви областей та співвідношення: Разом осіб = жінок (%) + чоловіків (%)	Гендерний розрив, %
9	Вінницька: 9 = 3ж (33%) + 6ч (67%)	34%
	Волинська: 15 = 7ж (47%) + 8ч (53%)	6%
	Львівська: 17 = 6ж (35%) + 11ч (65%)	30%
	Миколаївська: 12 = 5ж (42%) + 7ч (58%)	16%
	Рівненська: 9 = 4ж (44%) + 5ч (56%)	12%
	Харківська: 9 = 2ж (22%) + 7ч (78%)	56%
	Хмельницька: 9 = 3ж (33%) + 6ч (67%)	34%
	Черкаська: 9 = 3ж (33%) + 6ч (67%)	34%
	Чернігівська: 10 = 4ж (40%) + 6ч (60%)	20%
Усього:	99 = 37ж (37%) + 62ч (63%)	26%

Висновок 3: Гендерний розрив щодо більшого представництва чоловіків у порівнянні з жінками у складі конкурсних комісій склав 26% та був визначений у 9 областях.

Показник 4: Гендерний розрив – більше представництво жінок у складі конкурсних комісій.

Кількість областей	Назви областей та співвідношення: Разом осіб = жінок (%) + чоловіків (%)	Гендерний розрив, %
9	Донецька: 10 = 7ж (70%) + 3ч (30%)	40%
	Закарпатська: 12 = 7ж (58%) + 5ч (42%)	16%
	Запорізька: 12 = 7ж (58%) + 5ч (42%)	16%
	Івано-Франківська: 10 = 6ж (60%) + 4ч (40%)	20%
	Київська: 12 = 8ж (67%) + 4ч (33%)	34%

	Кіровоградська: 10 = 7ж (70%) + 3ч (30%)	40%
	Луганська: 11 = 7ж (64%) + 4ч (36%)	28%
	Тернопільська: 11 = 7ж (64%) + 4ч (36%)	28%
	Чернівецька: 10 = 8ж (80%) + 2ч (20%)	60%
Усього:	98 = 64ж (65%) + 34ч (35%)	30%
Висновок 4: <i>Гендерний розрив щодо більшого представництва жінок у порівнянні з чоловіками у складі конкурсних комісій склав 30% та був визначений у 9 областях.</i>		
Загальний висновок: Гендерний аналіз кількісного складу конкурсних комісії з визначення переліку позичальників агропромислового комплексу для надання фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів за рахунок коштів державного бюджету визначив три гендерні підходи щодо складу комісій: • Паритетне представництво (50/50%) жінок і чоловіків у складі конкурсних комісій у 6 областях; гендерного розриву немає. • Більше представництво чоловіків у 9 областях - гендерний розрив у таких комісіях склав 26%. • Більше представництво жінок у 9 областях - гендерний розрив у таких комісіях склав 30%. Усього у 24 областях гендерний розрив у кількісному співвідношенні жінок і чоловіків у складі конкурсних комісій – 1% (5 осіб): жінок у загальній кількості представлено більше на 5 осіб (1%), ніж чоловіків. Загальний гендерний розрив склав 2%.		

Для проведення більш глибокого гендерного аналізу та визначення гендерного впливу на результати надання фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів за рахунок коштів державного бюджету позичальникам агропромислового комплексу потрібно проведення додаткових аналітично-дослідницьких заходів та отримання додаткових даних (зокрема, шляхом включення до реєстру суб'єктів господарювання агропромислового комплексу, які отримують державну фінансову підтримку), а саме: визначення серед суб'єктів господарювання, які подавали заявки на отримання державної підтримки, гендерного складу керівництва (чоловіки, жінки), з розподілом таких суб'єктів за видами діяльності.

III. Аналіз механізмів надання державної фінансової підтримки та визначення потреб їх удосконалення.

Аналіз механізмів надання державної фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів, починаючи з 2010 року, було проведено за основними положеннями Порядку використання коштів за програмою, а саме:

- одержувачі державної підтримки;
- механізм розподілу компенсаційних коштів;
- утворення конкурсних комісій та надання компенсації на конкурсній основі;
- види кредитів, за якими надавалася компенсація;

- відсоткові ставках за користування кредитами, які підлягали здешевленню;
- напрями використання кредитних коштів, які підлягають субсидуванню;
- розміри компенсації;
- можливість здійснення перерозподілу невикористаних бюджетних коштів.

Протягом всього періоду дії Порядку за даною програмою, змінювалось коло одержувачів такої підтримки – від усіх підприємств агропромислового розвитку за всіма галузями економіки до малих форм господарювання, які мали річний обсяг реалізації до 20 млн. гривень.

Так, у 2010–2012 роках одержувачами державної підтримки були суб'єкти господарювання АПК, зокрема і сільськогосподарські підприємства, підприємства рибницької галузі та окремі категорії переробних підприємств.

Починаючи з 2015 року, у зв'язку з обмеженим обсягом коштів державного бюджету за програмою, коло одержувачів звузилося лише до сільськогосподарських товаровиробників, а у 2017-2018 роках пріоритетними одержувачами такої субсидії були малі форми господарювання.

Механізм розподілу коштів між областями протягом всього періоду дії програми залишається незмінним, а саме – пропорційно до середньорічного обсягу виробництва валової продукції сільського господарства за попередні 3 роки, що передують звітному.

Слід зазначити, що діючий механізм розподілу коштів між областями потребує удосконалення, оскільки не враховує реальну потребу областей в коштах для здешевлення кредитів, що призводить до залишків невикористаних коштів у окремих областях та брак у інших.

Розподіл коштів між одержувачами, починаючи з 2015 року, здійснювався через рішення конкурсних комісій в областях. Ця норма також потребує удосконалення оскільки процес утворення, та функціонування конкурсних комісій при кадрових змінах не в усіх областях відбувався оперативно, що іноді призводило до тривалого часу розподілу коштів між одержувачами.

Під час прийняття рішення обласними конкурсними комісіями щодо надання компенсації, у різні роки змінювався перелік позичальників, для яких надавалися переваги, виходячи із обсягів коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою та з урахуванням пріоритетів, визначених Урядом.

Проте, надання таких переваг призводило до створення нерівних умов для суб'єктів господарювання, зокрема до нерівних можливостей доступу до державної фінансової підтримки та отримання її в різних розмірах.

За період з 2010 по 2019 роки змінювалися і види кредитів, за якими надавалася компенсація.

Так, у 2010 – 2012 роках компенсація надавалася за коротко-, середньо- та довгостроковими кредитами, залученими як у національній, так і в іноземній валюті. У 2015-2017 роках компенсації підлягали усі кредити, без розподілу на коротко-, середньо- та довгострокові, залучені лише у національній валюті,

що давало можливість суб'єктам господарювання самостійно визначати напрями використання кредитних коштів.

Починаючи з 2018 року, через брак коштів за програмою, здешевленню підлягали лише коротко- та середньострокові кредити у національній валюті, із обмеженням щодо надання компенсації лише позичальникам, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації за останній рік до 20 млн. гривень.

Напрями використання кредитних коштів, за якими надавалася компенсація відсоткової ставки, також змінювалися, в залежності від обсягу коштів, передбачених державним бюджетом за даною програмою та визначених Урядом пріоритетних напрямів розвитку.

Так, починаючи з 2015 по 2017 роки напрями використання кредитних коштів, за якими надавалася субсидія, значно звузилися (лише на покриття поточних витрат у рослинництві і тваринництві), а з 2018 року їх було знову розширено, зокрема за середньостроковими кредитами для придбання основних засобів с.г. виробництва та витрат по будівництву і реконструкції виробничих об'єктів с.г. призначення.

IV. Аналіз дії програм здешевлення кредитів за попередніх три роки (2016 – 2018 роки). Стан реалізації програми у 2019 році.

Річна потреба в компенсаційних коштах для здешевлення кредитів, які щорічно залучаються у сільське господарство, за умови компенсації відсоткової ставки відповідно до законодавчих норм, якими регулюється надання кредитної субсидії, у розмірі 1,5 облікової ставки Національного банку, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами, коливається на рівні 2 млрд. грн. / рік.

2016 рік

Законом України “Про Державний бюджет України на 2016 рік” Мінагрополітики було передбачено видатки загального фонду за програмою 2801030 “Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів” з обсягом фінансування 285 млн. гривень.

За підсумками року, із передбачених планових асигнувань за бюджетною програмою здешевлення кредитів в сумі 285 млн. грн., Мінагрополітики, через органи Державної казначейської служби, було спрямовано до областей бюджетні кошти в сумі 279,8 млн. грн., які фактично використано. Залишок невикористаних коштів склав 5,2 млн. гривень. Використання бюджетних коштів не в повному обсязі пояснюється, головним чином, недоліками в організації роботи деяких обласних конкурсних комісій.

Спрямовані бюджетні кошти дозволили здешевити кредити обсягом 12,5 млрд. грн., в тому числі: 5,7 млрд. грн. – кредити, залучені у 2015 році та 6,8 млрд. грн. – кредити, залучені у 2016 році.

Загальна сума кредитів, яка підлягала компенсації у 2016 році (12,5 млрд. грн.) мала наступну структуру залучення:

а) за строками користування:

- до 1 року – 7,3 млрд. грн. (58,4 %);
- від 1 року – 5,2 млрд. грн. (41,6 %);

б) за напрямками використання кредитних коштів:

- витрати у галузі рослинництва – понад 5,7 млрд. грн. (45,5 %);
- витрати у галузі тваринництва – понад 2,7 млрд. грн. (21,8 %);
- закупівля молодняку сільськогосподарських тварин та птиці – 287,2 млн. грн. (2,3 %);
- інші витрати – 3,8 млрд. грн. (30,4 %);

в) за видами позичальників:

- залучено підприємствами, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 10 млн. грн. – 391,3 млн. грн (3,1 %);
- залучено підприємствами, які провадять діяльність з вирощування та розведення ВРХ молочних порід, інших ВРХ – 4,9 млрд. грн. (39,3 %);
- залучено іншими підприємствами – 7,2 млрд. грн. (57,6 %).

Загальна кількість підприємств-позичальників, які скористались у 2016 році програмою здешевлення кредитів склала 663 підприємства, з них: 448 підприємств, які залучили кредити у 2016 році та 347 підприємств, які залучили кредити у 2015 році (132 підприємства, залучали кредити, як у 2016 році, так і в 2015 році).

Процентні ставки банків, під які суб'єкти господарювання агропромислового комплексу залучали кредити по Україні складали:

- для підприємств, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 10 млн. грн. – від 18 до 28,5 % річних;
- для інших підприємств – від 14,5 до 28 % річних.

2017 рік

Законом України “Про Державний бюджет України на 2017 рік” Мінагрополітики було передбачено видатки загального фонду за програмою 2801030 “Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів” з обсягом фінансування 300 млн гривень.

За підсумками року, із передбачених планових асигнувань за бюджетною програмою здешевлення кредитів в сумі 300 млн грн, Мінагрополітики, через органи Державної казначейської служби, було спрямовано до областей бюджетні кошти в сумі 294,9 млн грн, які фактично використано. Залишок невикористаних коштів склав 5,1 млн гривень. Використання бюджетних коштів не в повному обсязі пояснюється, як і у 2016 році, головним чином, недоліками в організації роботи деяких обласних конкурсних комісій.

Спрямовані бюджетні кошти дозволили здешевити кредити обсягом 12,2 млрд грн, в тому числі: 5,6 млрд грн – кредити, залучені у 2015-2016 роках та 6,6 млрд грн – кредити, залучені у 2017 році.

Загальна сума кредитів, яка підлягала компенсації у 2017 році (12,2 млрд грн) має наступну структуру залучення:

а) за строками користування:

- до 1 року – 5,6 млрд грн (46,2 %);
- від 1 року – 6,6 млрд грн (53,8 %);

б) за напрямками використання кредитних коштів:

- витрати у галузі рослинництва – близько 7 млрд грн (57,1 %);
- витрати у галузі тваринництва – понад 3,5 млрд грн (29,3 %);
- закупівля молодняку сільськогосподарських тварин та птиці – 794,8 млн грн (6,5 %);
- інші витрати – 865 млн грн (7,1 %);

в) за видами позичальників:

- залучено підприємствами, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 10 млн грн – 307,7 млн грн (2,5 %);
- залучено підприємствами, які провадять діяльність з вирощування та розведення ВРХ молочних порід, інших ВРХ – 3,1 млрд грн (25,8 %);
- залучено іншими підприємствами – 8,7 млрд грн (71,7 %).

Загальна кількість підприємств-позичальників, які скористались у 2017 році програмою здешевлення кредитів склала 626 підприємств, з них: 509 підприємств, які залучили кредити у 2017 році та 241 підприємство, які залучили кредити у 2015- 2016 роках (124 підприємства, залучали кредити, як у 2017 році, так і в 2015-2016 роках).

Процентні ставки банків, під які суб'єкти господарювання агропромислового комплексу залучали кредити по Україні складала:

- для підприємств, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 10 млн грн – від 15 до 26,5 % річних;
- для інших підприємств – від 12,5 до 28 % річних.

2018 рік

Законом України “Про Державний бюджет України на 2018 рік” Мінагрополітики було передбачено видатки загального фонду за програмою 2801030 “Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів” з обсягом фінансування 66 млн гривень.

З огляду на обмежений обсяг коштів за програмою постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 254 було визначено, що у 2018 році часткова компенсація відсоткової ставки за залученими у національній валюті банківськими кредитами надаватиметься виключно позичальникам, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній рік до 20 млн. грн., з яких перевага надавалася позичальникам, які займаються вирощуванням овочів у відкритому ґрунті, цукрових буряків, садівництвом та ягідництвом.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 № 790-р було збільшено обсяг видатків за програмою на 200 млн. гривень.

З метою ефективного використання коштів, постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 № 918 було внесено зміни до діючого Порядку, якими розширено доступ суб'єктів господарювання АПК до державної фінансової підтримки та надано можливість всім позичальникам, що відповідають умовам Порядку, скористатися програмою здешевлення кредитів.

За підсумками року, із передбачених планових асигнувань за бюджетною програмою здешевлення кредитів в сумі 266 млн грн, (держбюджетом було передбачено 66 млн. грн. та розпорядженням КМУ додатково виділено кошти в обсязі 200 млн. грн.) Мінагрополітики, через органи Державної казначейської служби, спрямовано до областей бюджетні кошти в сумі 265,9 млн грн, які використано суб'єктами господарювання за такою структурою:

- 81,1 млн грн - з чистим доходом (виручкою) від реалізації до 20 млн грн.;

- 73,7 млн грн. – що провадять діяльність з вирощування та розведення тварин;

- 111,1 млн грн. – решта підприємств-позичальників.

Залишок невикористаних коштів склав 87,1 тис. грн, який пояснюється, головним чином, недоліками у прогнозуванні та організації роботи окремих обласних конкурсних комісій.

Спрямовані бюджетні кошти дозволили здешевити кредити загальним обсягом понад 9,1 млрд грн, в тому числі: близько 8,0 млрд грн – короткострокових кредитів та понад 1,1 млрд грн – середньострокових кредитів.

Загальна сума кредитів, яка підлягала компенсації у 2018 році (9,1 млрд грн) має наступну структуру залучення:

а) за строками користування:

- до 1 року – близько 8,0 млрд грн (87,1 %);

- від 1 року – понад 1,1 млрд грн (12,9 %);

б) за напрямками використання кредитних коштів:

- витрати у галузі рослинництва – понад 5,4 млрд грн (59,2 %);

- витрати у галузі тваринництва – 2,5 млрд грн (27,4 %);

- інші витрати – понад 1,2 млрд грн (13,4 %).

Загальна кількість підприємств-позичальників, які скористались у 2018 році програмою здешевлення кредитів склала 719 підприємств, з них: 546 підприємств, які залучили короткострокові кредити та 265 підприємств, які залучили середньострокові кредити (92 підприємства, залучили як коротко-, так і середньострокові кредити).

Процентні ставки банків, під які суб'єкти господарювання агропромислового комплексу залучали кредити по Україні складали:

- для підприємств, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 20 млн грн – від 12,5 до 28 % річних;

- для підприємств, які провадять діяльність з вирощування та розведення тварин – від 9 до 23 % річних;

- для інших підприємств – від 7 до 24 % річних.

2019 рік:

Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» Мінагрополітики передбачено видатки загального фонду за програмою 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» з обсягом фінансування 127,1 млн. гривень.

На сьогодні в областях активно працюють конкурсні комісії з визначення переліку позичальників для надання фінансової підтримки за залученими кредитами, до яких подано заявки від 536 підприємств, з яких конкурсною комісією прийнято рішення щодо надання часткової компенсації за кредитами 429 позичальникам на суму 124,9 млн. грн. (98,2 % від передбаченого обсягу коштів за програмою).

За оперативними даними з областей, станом на 01.11.2019 обсяги пільгових кредитів становлять майже 4,6 млрд грн., з них понад 3,9 млрд грн. – короткострокові та 646,6 млн. грн. – середньострокові кредити.

Із загального обсягу кредитів (4,6 млрд. грн.):

- 618,7 млн грн. (13,5%) – залучено підприємствами, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 20 млн грн. (248 позичальників);
- понад 1,7 млрд грн. (38,3%) - залучено підприємствами, які провадять діяльність з вирощування та розведення тварин (51 позичальник);
- 2,2 млрд грн. (48,2%) – залучено іншими підприємствами (127 позичальників).

Відповідно до помісячного розпису ассигнувань та реєстрів про фактичну сплату відсотків за користування кредитами, станом на 01.11.2019 спрямовано до областей бюджетні кошти в сумі 104,0 млн. грн (82 % від загального обсягу коштів за програмою), з яких перераховано одержувачам 103,28 млн грн (99,2 % від спрямованих), залишок становить – 0,83 млн гривень.

Виходячи із норм пункту 16 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 300, Мінагрополітики надало запит та одержало станом на 01.09.2019 від структурних підрозділів облдержадміністрацій, що забезпечують виконання функцій з питань агропромислового розвитку, інформацію щодо додаткової потреби за вказаним напрямом в обсязі 324,6 млн гривень.

Таким чином, за інформацією з областей, потреба сільгосптоваровиробників у поточному році в компенсаційних коштах складає 451,8 млн грн, з яких забезпечено коштами лише 127,1 млн гривень.

Виділення коштів на додаткову потребу в обсязі 324,6 млн грн разом із коштами, передбаченими державним бюджетом в обсязі 127,1 млн грн дозволить здешевити 1023 сільгосптоваровиробникам залучені кредити обсягом більш ніж 10,6 млрд. гривень.

Додаткова потреба в компенсаційних коштах, має наступну структуру позичальників:

- які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 20 млн. грн, - 57,7 млн. грн;
- які провадять діяльність з вирощування та розведення тварин - 112,2 млн грн;
- інші суб'єкти господарювання АПК, які здійснюють діяльність у рослинництві, овочівництві, садівництві та які не мають можливості скористатися напрямами здешевлення кредитів за іншими програмами - 154, 7 млн гривень.

V. Аналіз роботи обласних конкурсних комісій з визначення переліку суб'єктів господарювання АПК для надання державної фінансової підтримки шляхом здешевлення кредитів.

Відповідно до Порядку використання коштів за програмою здешевлення кредитів для проведення конкурсу та вирішення інших питань щодо надання компенсації, облдержадміністрації утворюють конкурсні комісії, до складу яких входять:

- представники структурних підрозділів облдержадміністрацій, що забезпечують виконання функцій з питань агропромислового розвитку;
- органів державної статистики;
- фінансових органів;
- територіальних органів ДФС;
- міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби;
- професійних громадських організацій.

Конкурсні комісії очолюють керівники структурних підрозділів облдержадміністрацій, що забезпечують виконання функцій з питань агропромислового розвитку.

Конкурсні комісії, після надходження від Мінагрополітики інформації про розподіл коштів для здешевлення кредитів, оприлюднюють у друкованих засобах масової інформації оголошення про умови проведення конкурсу та розпочинають приймання заявок на участь у конкурсі та необхідних документів у день оприлюднення оголошення про порядок та умови проведення конкурсу, а закінчують за сім робочих днів до початку проведення останнього засідання конкурсної комісії. Засідання проводиться у разі потреби. Останнє засідання проводиться до 10 грудня.

Рішення конкурсної комісії оформляється протоколом, який підписують усі її члени.

Позичальники для отримання компенсації подають до конкурсних комісій заявку та документи, визначені пунктом 8 Порядку. Подані документи реєструються секретарем конкурсної комісії у журналі обліку. Конкурсні

комісії визначають суму компенсації для кожного позичальника в межах встановленого річного обсягу, видають позичальнику довідку про прийняте рішення щодо надання компенсації та включають його до реєстру позичальників, які мають право на отримання компенсації за кредитами. У разі відмови в наданні компенсації, конкурсна комісія у триденний строк надсилає позичальнику письмову відповідь із зазначенням причин відмови.

Виходячи з проведеного аналізу роботи конкурсних комісій протягом останніх років, можна зазначити наступні недоліки у їх роботі, а саме:

- достатньо довгий період часу триває створення конкурсних комісій (іноді більше 1 місяця);
- при зміні керівництва та звільненні членів комісій потребує внесення відповідних змін до діючого складу конкурсних комісій, що призводить до затримки роботи комісій, прийняття ними відповідних рішень та, як результат, затримки коштів на казначейських рахунках ;
- мають місце випадки відмови комісіями позичальникам (на їх думку невмотивовані) у наданні державної фінансової підтримки (інколи до міністерства надходять скарги з даного питання);
- затримка з перерахуванням коштів суб'єктам господарювання через невчасне складання кошторисів та довідок про зміни помісячного розпису;
- не всі представники конкурсних комісій приймають участь у їх засіданнях та прийнятті рішень щодо надання компенсації, тощо.

VI. Висновки та пропозиції

За результатами проведеного аналізу, Робоча група дійшла до спільних висновків щодо наступного:

1. Програма пільгового кредитування на сьогоднішній день є однією із запитуваних з боку сільгосптоваровиробників.
2. Попит сільгосптоваровиробників в компенсаційних коштах за програмою фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі через механізм здешевлення кредитів у кілька разів перевищує фактично виділені асигнування.
3. Високі процентні ставки за користування кредитами (22-24% річних), у першу чергу, для підприємств малого та середнього бізнесу, а також відсутність ліквідної застави, позбавляє можливості більшості аграріїв, зокрема малого та середнього бізнесу, скористатися кредитними ресурсами. Тому виникає необхідність у доповненні механізмів державної підтримки додатковими фінансовими інструментами, такими як аграрні розписки, часткова компенсація тіла кредиту, використаного на капітальні інвестиції (зокрема, будівництво, реконструкція виробничих об'єктів), Фонд гарантування кредитів у агропромисловому комплексі, що дозволить вирішити низку проблем при кредитуванні аграрного сектору та мінімізувати ризики можливого неповернення кредитів.

4. На сьогодні важливу роль у кредитуванні фермерських та особистих селянських господарств відіграють кредитні спілки, у зв'язку з чим необхідно відпрацювати механізм їх залучення до кредитування аграріїв з державною підтримкою.

5. Існуючий на сьогодні показник розподілу бюджетних коштів між областями (середньорічний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства) не враховує реальну потребу областей в бюджетних коштах, у зв'язку з чим виникає необхідність запровадження нового інтегрального показника розподілу або планування видатків, виходячи із попиту, сформованого областями.

6. Кошти державного бюджету, які у поточному році спрямовуються на здешевлення кредитів, використовуються за трьома бюджетними програмами (підтримка розвитку фермерських господарств, галузі тваринництва та заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів), що призводить до розмивання ресурсу, дублювання рішень, ускладнення управління і адмініструванням та, як результат, ускладнює їх ефективне використання. Програма кредитних субсидій повинна покладатися на якісних фінансових посередників, а також мати можливість спільно адмініструватися організацією, яка відповідатиме за надання часткової кредитної гарантії (Фондом гарантування кредитів).

7. Залучення конкурсних комісій облдержадміністрацій при наданні компенсації за кредитами є громіздким, проте забезпечує принципи справедливості та рівнодоступності до бюджетних ресурсів. Водночас, з метою розмежування функцій формування та реалізації державної політики щодо фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, створення єдиної, максимально автоматизованої системи доставки бюджетних коштів до отримувачів, збору та обробки інформації за усіма програмами підтримки, вбачається за необхідне, на державному рівні створити відповідну установу (Державне виплатне агентство).

8. За результатами гендерного аналізу, дана бюджетна програма є гендерно нейтральною, оскільки вона не враховує гендерний аспект та не містить кількісні та якісні характеристики щодо забезпечення гендерної рівності відповідно до нормативно-правових актів, якими регулюється питання щодо надання кредитної субсидії. З метою врахування у Програмі гендерних аспектів пропонується вдосконалити процес збору та обробки інформації щодо використання бюджетних коштів шляхом доповнення результативних показників звітності гендерно чутливими показниками (індикаторами), а саме: визначення серед суб'єктів господарювання, які подавали заявки на отримання державної підтримки, гендерного складу керівництва (чоловіки, жінки), з розподілом таких суб'єктів за видами діяльності.

Рекомендації:

З урахуванням наведених вище висновків, члени Робочої групи рекомендують здійснювати субсидування залучених кредитів в агропромисловий комплекс і у подальшому, але через єдину бюджетну програму та зазначають про необхідність утворення Державного виплатного агентства та Фонду гарантування кредитів.

Висновки та пропозиції, наведені вище, підтримані всіма членами Робочої групи. При цьому, члени Робочої групи Наврата А.І та Нів'євський О.В. висловили окремі думки щодо наступного:

Нів'євський О.В. (до пункту 3): не надавати кредитні субсидії (як у вигляді компенсації відсоткової ставки, так і у вигляді компенсації тіла кредиту) за короткостроковими кредитами (до 1-го року), використаними сільгосптоваровиробниками на поповнення обігових коштів та на забезпечення поточної виробничої діяльності. Крім того, капітальні інвестиції, про які йдеться в вищезазначеному пункті 3, не повинні обмежуватись лише інвестиціями в нерухомі об'єкти.

Окрема думка Наврати А.І. на 1 арк. додається.

Підписи членів Робочої групи:

Ахіджанов Б.Р.

Нів'євський О.В.

Прудка О.В.

Титарчук І.

Мерзлюк О.Є.

Корнієнко А.

Жемойда О.В.

Старикова Л.В.

Наврата А.І.

Тулуш Л.Д.

Ярошко М.

Сорока Лія

З окремою думкою на 1 арк. додається